

הצעה לקוד אתי לגבי מופעים תקשורתיים של עבירות תקיפה מינית

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר, ראש פרויקט רפורמות במדיה, המכון הישראלי לדמוקרטיה

עו"ד ליאת קליין, היועצת המשפטית, איגוד ארגוני הסיוע לנפגעי תקיפה מינית

ינואר 2013

טיוטה לעיון השותפים

1. הגדרות

"תקיפה מינית": השימוש במונח תקיפה מינית משמש לתיאור כל פעולה או אמירה שהקשרה מיני והיא נעשית ללא הסכמה חופשית של שני הצדדים. המדובר במונח לא משפטי כולל לכל עבירות המין.

"עבירות מין": עבירות לפי חוק העונשין, התשל"ז-1977: לפי סעיף 192, בסימן ט' לפרק ח'; לפי סעיפים 345, 346, 347, 347א, 348, 349 ו-351, בסימן ה' לפרק י'; לפי סעיף 368ג, בסימן ו'1 לפרק י'; לפי סעיפים 374א, 375א, 376ב, ו-377א, בסימן ז' לפרק י'; לפי סעיף 428, בסימן ו' לפרק י"א עבירות לפי החוק למניעת הטרדה מינית, התשמ"ח-1998, הכוללות אונס, מעשה סדום, ניסיון אונס, בעילה אסורה בהסכמה, גילוי עריות, מעשה מגונה והטרדה מינית.

"נפגע/ת עבירת מין": מי שנפגע במישרין מעבירת מין, או שהגיש תלונה במשטרה על עבירת מין.

"מופע תקשורתי": תוכן בשפה העברית או הערבית המופיע בשידורי רדיו וטלוויזיה הניתנים לציבור, בעיתון מודפס או באתר חדשות מקוון המיועד בעיקר לתושבי מדינת ישראל.

2. כללי

א. עבירות מין הפכו למכת מדינה ולתופעה נפוצה. פגיעה ואלימות מינית מופיעות, מסוקרות ומוצגות בתקשורת כתמונת מראה למתרחש בעולם המציאות. מטרת קוד זה היא ליצור תנאי מסגרת לשיח מקצועי על תופעת האלימות המינית, זאת לאור ההרה בכך שעבירות המין הינן עבירות ייחודיות הדורשות היכרות מיוחדת עם עולם התוכן המקצועי-טיפולי של הפגיעה ומאפייניה המיוחדים.

ב. מטרת קוד אתי זה היא ליצור כללי הצגה של עבירות מין בתקשורת. הצגת תכנים מכל סוג באמצעי התקשורת היא חלק ממימוש הזכות לחופש ביטוי ולקיומו של שיח ציבורי עשיר ומגוון. זכות זו צריכה להיות מאוזנת עם החובה להגן על טובת נפגעי עבירות מין, ובכלל זה על זכויות ואינטרסים שלהם כנפגעי עבירות שהשפעתן ארוכת טווח על הנפגעים, ובהתחשב בגילם, בגרותם ומידת התפתחותם הפיזית והרגשית, ומתוך הבנה שמופעי אלימות מינית עשויים לגרום לשחזור הטרומה אצל נפגעים ולתחושת אבדן שליטה מחודשת על חייהם.

ג. בנוסף, צריכה הזכות לחופש ביטוי להיות מאוזנת עם אינטרסים חברתיים רחבים של מאבק בתופעת האלימות המינית והבנה שייצוגים תקשורתיים של עבירות מין עשויים לעודד את המשך התקיימותה.

למופעים תקשורתיים של פגיעה מינית יש השפעה על תפיסות חברתיות הנוגעות למהותם של פגיעה מינית ושל אונס ולהבניה חברתית של המושגים "נפגעים" ו"פוגעים".

3. סיקור תקשורתי-עיתונאי, חדשות, תחקירים ותעודה

3.1 הגנה על פרטיות נפגעי עבירות מין:

- א. יש להקפיד הקפדה יתרה על זכותם של נפגעי עבירות מין לפרטיות ולכבוד, ולשקול כל העת זכויות אלה אל מול זכות הציבור לדעת. במקרים גבוליים יש לבצע שקילה זו בסיוע איש מקצוע מתחום הטיפול העוסק בפגיעה מינית (להלן – "איש מקצוע"). בכל מקרה יש להביא את הדברים מראש לידיעת הנפגעים ולאפשר פרסום הוגן של תגובתם, וכן לפרסם את הדברים באופן, במידה וברגישות הראויים.
- ב. יש להקפיד שלא לפרסם כל פרט אשר יש בו כדי להביא לזיהויו של נפגע כמי שנפגע בעבירה או כמי שהתלונן כי הוא נפגע עבירה, בין במישרין או בעקיפין, בין על ידי כלל הציבור ובין על ידי סביבתו הקרובה או לרמוז על זיהויו לרבות בדרך של הצגת קול, תמונה, או דמויות הקרובות לו.
- ג. יש לנקוט משנה זהירות בשימוש בפרוטוקולים מתוך חקירות ובחומרים רגישים, אשר יש בהם כדי להביא לפגיעה בכבוד הנפגעים או לחשוף פרטים פוגעניים אודותיהם (כגון צילום תכתובות של הנפגע וכולל פוסטים במדיה חברתית וכו').
- ד. אין להטריד נפגעים או סביבתם, אין לפנות למכרים ובני משפחה של נפגעים ללא ידיעת הנפגע ואין לארוב לנפגעים סמוך לביתם, לבית הספר או למקום העבודה שלהם.
- ה. אין לצלם נפגעים ללא הסכמתם המפורשת.
- ו. יש להימנע מכל עידוד או הפעלת לחץ על נפגעים לצורך חשיפת עבירת מין. לעניין זה אין לשדל נפגע עבירה להתראיין. כן יש להימנע מכל עידוד לפנות או שלא לפנות למשטרה או לגורם מוסמך מקצועי אחר.
- ז. יש לנקוט זהירות מוגברת במיוחד בקיום ראיונות עם נפגעי עבירות מין שהם קטינים. בכל מקרה אין לפנות לנפגע עבירה שהוא קטין, או לבן משפחתו, בהצעה להתראיין.

3.2 תיאורים וסיקור של אלימות מינית:

- א. יש להימנע, ככל הניתן, מדיווח מדוקדק על פרטי פגיעה ואלימות מינית. כן יש להימנע, ככל הניתן, משימוש בתיאורים פורנוגרפיים של הפגיעה, ולהקפיד להציג את הטראומה הנלווית לפגיעה ותוך התייחסות לאלימות המינית בהקשרה החברתי, לרבות בדרך של הצגת נתונים ומידע הנוגע לתופעה.
- ב. יש להימנע מהתייחסות לעבר מיני של נפגעי עבירות מין, למעט מידע על קשר אישי קודם עם התוקפים, וכאשר יש בכך אינטרס ציבורי מיוחד.
- ג. יש להימנע מהנצחת סטריאוטיפים הנוגעים למוצאם של תוקפים או לחייהם או לעיסוקם של נפגעים.
- ד. יש להימנע משימוש במושגים המצדיקים אלימות כלפי נשים או מהאשמה עקיפה של נפגעי עבירות מין בתקיפה שעברו.
- ה. יש לעשות שימוש מדויק במושגים משפטיים ופסיכולוגיים. מוצע להיעזר במילון המונחים הבסיסי המצורף כנספח לתקנון זה.

ו. אם מתעורר חשש כי סיקור תכני אלימות מינית אינו נשלט מראש על ידי גוף משדר או משודר בשידור ישיר, יש להבטיח מראש תנאים מיטביים ועריכה על מנת לצמצם את הפגיעה בנפגעים ישירים, בנפגעים עקיפים ובקהל הצופים.

3.3 צילומים וצילומי אילוסטרציה

- א. יש להימנע מצירוף תמונות אילוסטרציה בהן מופיעים דימויי נשים כקורבנות.
- ב. יש להימנע משימוש בתמונות אילוסטרציה שיש בהן כדי להעביר מסר של אשמה כליווי לסיקור של אלימות מינית.
- ג. יש להימנע משימוש בתמונות מחפצות או בעלות אופי פורנוגרפי.
- ד. יש להימנע מהצגת תצלומים או תמונות אשר יש בהם כדי לפגוע בפרטיות או בכבוד המצולמים.

3.4 תחקירים

- א. בתוכניות תחקירים יש להימנע מהצגה של סצנות אלימות או הטרדה מינית מבלי לקבוע סיווג המגביל את הצפייה.
- ב. יש להימנע מהטלת משימת תחקיר העלולה לחשוף את התחקירן או עובד גוף התקשורת למציאות של הטרדה מינית ללא פיקוח והתערבות מבוקרת של אנשי מקצוע.

4. דרמה, דוקו-דרמה ותוכן עלילתי אחר

4.1 כללי:

תכנים עלילתיים מסוגים שונים הם בעלי השפעה על תפיסות חברתיות ועל התנהגויות חברתיות. לפיכך יש לשאוף ככל הניתן כי יחסי מין בריאים המוצגים בתכנים תקשורתיים עלילתיים יהיו מבוססים על הסכמה חופשית, וככל שהם חורגים מכך, ובייחוד אם הם כוללים אלימות, יוצגו באופן שלילי. יש להבהיר כי נפגע אלימות מינית אינו אשם בפגיעה שנגרמה לו ולהפריד בין אחריות לבין אשמה. כן יש להבהיר כי קיימות דרכי התמודדות עם פגיעות ככל שהן מתרחשות.

4.2 הכשרה לשחקנים ולגיבורי תקשורת:

יש לאפשר לשחקנים או למשתתפים בתכנים עלילתיים הכוללים מופעים של אלימות ופגיעה מינית הכשרה מתאימה, אשר מעבר לסיוע בלמידת עולם התוכן תתרום להתמודדות עם ראיונות ושאלות בנוגע לדמות שגילמו.

5. ריאליטי, שעשועונים ותוכניות בידור

5.1 זכויות משתתפי תוכניות מציאות ובידור:

- א. כללי: אורחים ומשתתפים בתוכניות מציאות ובידור עשויים להימצא במקום פגיע. הם אינם חלק מובנה מן המערכת התקשורתית, ולעיתים הם מוכנים לעמוד בדרישות בלתי סבירות על מנת לקנות מקום בתוך מופע תקשורתי. לכן ישנה חשיבות מיוחדת בהגנה עליהם מפני ניצול לרעה של כוח, במיוחד בהקשר המיני.
- ב. יש להימנע מהטלת כל משימה במסגרת של תוכנית בידור או מציאות אשר יש בה הטרדה מינית.
- ג. יש להימנע מכל הפעלה של עידוד או לחץ כלשהו במטרה להביא משתתפים בתוכניות בידור או מציאות לחשוף פגיעה על רקע מיני. יש להימנע בכל מחיר מהפעלת לחץ לפנות או לא לפנות למשטרה או לשתף גורם מוסמך ומקצועי אחר. במקרה של התלבטות בנוגע לחשיפת פגיעה או שידור המערב פגיעה יש להתייעץ עם אנשי מקצוע.
- ד. יש לקבוע מנגנון יידוע לגבי הזכויות השונות העומדות לרשות משתתפי התוכניות ולוודא שהוא נאסף. יש להגדיר כתובת מדויקת שאליה יוכלו משתתפים לפנות במקרה של חשד לפגיעה על רקע מיני, וליידע את המשתתפים ביחס לכך.

5.2 אלימות מינית בתוכניות מציאות:

- א. בשל אופיה המורכב של סוגת תוכניות המציאות, ועל מנת למנוע הטרדות מיניות בקרב משתתפי תוכניות אלה, יש להחתים כל משתתף בתוכניות מציאות על התחייבות להימנע מכל צעד אשר יש בו משום אלימות והטרדה מינית. התחייבות זו תצורף לחוזה הנחתם עם המשתתף על ידי הפקת התוכנית. יש לוודא כי כל משתתף מקבל הדרכה והסבר בנוגע לתכני האלימות המינית, טרם יוחתם על הסכם כאמור.
- ב. יש להימנע מלאפשר לעברייני מין מורשעים להשתתף בתוכניות מציאות משום סוג. זאת, הן בשל הפגיעה העשויה להיגרם לנפגעים הישירים, והן בשל המסר הציבורי הבעייתי. יש לוודא את הנתונים לגבי עברו של המשתתף כחלק מתחקיר הרקע הנערך לפני השתתפות, ולנקוט באמצעים של עריכה מחודשת ויידוע של הנפגעים אם הסתבר בדיעבד כי מדובר במשתתף שהוא עבריין מורשע, וזאת ברוח חוק זכויות נפגעי עבירה.

5.3 תוכניות ריאליטי ובידור בשידור חי:

- א. ככל שהדבר אפשרי מוצע לקבוע מנגנון של שידור באיחור של כעשר דקות על מנת לאפשר שהות להסיר תכנים פוגעניים.
- ב. בתכני אלימות מינית אשר אינם נשלטים מראש על ידי הגוף המשדר, יש להבטיח מראש תנאים ועריכה שיאפשרו מניעת חשיפה של אלימות מינית למטרות בידור, ופגיעה בנפגעים ישירים ובקהל הצופים. במקרה בו מתרחש אירוע אשר יש בו תכנים כאמור יש להטמיע מנגנון של תגובה, הבהרה והתנצלות מיידיות.

5.4 הסדרת יחסי צוות ההפקה ומשתתפים בתוכניות בידור ומציאות:

א. יש לחייב כל חבר בצוות הפקה של תוכנית בידור או מציאות לעמוד בסטנדרט הקבוע בקוד אתי זה, ולהימנע מכל גילוי של אלימות או הטרדה מינית כלפי משתתפים, כתנאי לעבודתו וכתנאי להתקשרות עם הפקת התוכנית.

ב. קיום יחסים אינטימיים, לרבות יחסים בהסכמה, זמניים או נמשכים, בין משתתפים בתוכניות מציאות לבין אנשי הפקה או נושאי משרה בכל דרג בחברת ההפקה או בגוף המשדר, מהווה ניגוד עניינים שעלול להוביל לניצול יחסי מרות. לפיכך, על אנשי הפקה או נושאי משרה בחברת ההפקה להימנע מקיום יחסים אינטימיים עם משתתפים, וזאת מבלי לגרוע מהוראות החוק למניעת הטרדה מינית בהקשר זה. במידה ונוצרו יחסים אינטימיים כאמור, על איש הצוות המעורב לדווח לממונים עליו כדי לפעול לפירוק יחסי המרות ומבלי לפגוע במשתתף.

6 פרסומות:

גוף תקשורת לא יאפשר הצגה של פרסומות הכוללות מופעים של יחסי מין, רמיזות מיניות, הטרדה מינית, אדם כנפגע או כיוזם של אלימות מינית, אלא במקרה שקיים עניין ציבורי מובהק בכך, כגון בפרסומות למניעה מוקדמת של מחלות או להתמודדות עם תופעות חברתיות פסולות.